

ה' של ספינה אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אהוב ציון

קלו.

**"ממה נפשך אם חי הוא
שפיר קא מהיל ואם לאו
מחתך בשר בעלמא הוא"**

האיך לא עובר באיסור מפרק

בפרי מגדים (בפתיחה להל' שבת בסופה) הקשה על דברי הרמב"ם (פ"ט מהלכות שבת ה"ז) דחויב חובל הוא משום מפרק דהיא תולדה דדש. א"כ תו ליכא ממה נפשך, דאם אינו חי, מ"מ הרי הוא מפרק ומוציא הדם ממנו.

וכן ראיתי למרן רבינו זצ"ל בספרו מאור ישראל בסוגיין שכתב: "ולכאורה קשה, שהרי הוא חייב למצוץ דם המילה, והו"ל מפרק תולדה דדש, והוא צריך לדם הברית וכמ"ש הר"ן לעיל (קלד.), שאם התינוק ירוק, ומהלינן ליה, לא מטפינן מניה דם ברית, והטפת דם הברית מצוה היא, דכתיב את דם בריתך וכו'. ע"ש. וכיון שהוא צריך לדם הוא ליה מלאכה הצריכה לגופה. וכ"כ הפמ"ג (מש"ז סי' של"א סק"א) ד"ה ועיין, דספק בן שבעה או שמונה י"ל דהוי מפרק מן התורה, וחשיב מלאכה הצריכה לגופה, כההיא דכתובות (ה): בדין בעילת בתולה בשבת, אם לדם הוא צריך, ופירשו התוס' שצריך לראות אם בתולה היא, וא"כ כל כה"ג הו"ל מפרק, דהו"ל כחובל לרפואה. ע"ש.

"וי"ל שאין שיעור כגרוגרת בדם המציצה, ובחצי שיעור במלאכות שבת, לדעת הרמב"ם וסיעתו אין איסור מן התורה, ובמקום מצוה לא גזרו רבנן. ומיהו קשה לדעת רש"י (שבת עד.), דס"ל שאף במלאכות שבת אמרינן חצי שיעור אסור מה"ת. וכ"כ האור זרוע ח"ב (סי' נ"ט) והגהות אשרי (ר"פ המוציא יין). דהיכי מהלינן ליה, הרי בכל שהוא דם שמוציא יש איסור מה"ת. ואפילו לדברי הרמב"ם עדיין י"ל כמ"ש מהר"ם בנעט בס' מגן אבות (דף ד ע"ב), שבמילה אע"פ שאינו מוציא דם שיעור

קודש להיות זרעו חייב במצות מילה, אלא שיעקב זרעו אחריו הם נחשבים צאצאיו של יצחק. יחא"צ) כמו שתרגם יונתן הצאצאים והצפיעות (ישעיה כ"ב) בניה ובני בניה, כלומר יוצאי צאצאיו".

ובתשובות מהר"ח אור זרוע (סי' קז) כתב: "אשר קידש ידך מבטן. פירש"י, אשר קידש ידך יצחק קרי ליה ידיד, על שם 'אשר אהבת את יצחק', דקודם שנולד נתקדש, כדכתיב "אבל שרה אשתך יולדת לך בן", וכתיב "הקיימותי את בריתי אתו" והיינו מילה. ויש מפרשים 'ידך מבטן' היינו יעקב שנולד מהול. ע"כ.

וכעין זה בשבולי הלקט (הלכות מילה סימן ד) וז"ל: "ידיד מבטן. רש"י פירש זה יצחק. ויש נותנים סמך לדבר 'אשר קידש ידך מבטן' ראשי תבות אקים, על שם "ואת בריתי אקים את יצחק", מפי רבי אלחנן ב"ר שלמה ז"ל. ויש מפרשים 'קידש ידך מבטן' זה יעקב, דכתיב "ואהב את יעקב", והוא מקודש מבטן, דכתיב "ושני לאומים ממעיך יפרדו" זה לצדקו וזה לרשעו. וכשבאנו לברך על קדושת השאר ועל חתימת צאצאים באות ברית קודש, לא תמצא זה לא באברהם (שבני ישמעאל לא נתחייבו במילה), ולא ביצחק (שעשו ובניו לא נחתמו באות הברית), אלא ביעקב. ויש מפרשים שנולד כשהוא מהול וכו'. ע"כ. ובהמשך דבריו כתב עוד: "ובפסיקתא דריש ליה על אברהם, שהקב"ה קידשו מבטן, דאתאי 'דיעה ידיעה' מגזירה שוה מירמיה... מה ירמיה קידשו מבטן, אף אברהם נתקדש בטרם צאתו מרחם". וע"ע למרן רבינו במאור ישראל כאן מש"כ בזה.

"צוה להציל ירירות שארנו משחת"

כיצד אומרים צוה בפתח או בחיריק

כתב מרן רבינו זי"ע במאור ישראל: "בתשובת הרמב"ם (ירושלים תרצ"ד סי' קכ"א) כתב,

כגרוגרת, כיון שהוא צריך לדם המילה כמ"ש הר"ן (שבת קלד.), המצוה אחשביה להחשב כשיעור ומחייב עלה. ע"ש. וצ"ל שכיון שבמילה עצמה יש הטעם דממה נפשך, רשאי למצוץ משום ספק סכנה, שמא חי הוא, ואם לא ימצוץ יבא לידי סכנה. שו"ר מ"ש בזה בשו"ת כתב סופר (חיו"ד סי' קטו) ד"ה אלא. ע"ש. וע"ע בחידושי הגאון מהרש"ם בשמעתין (בהגהת הרב המגיה). וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ב (סי' קנו) בד"ה ומה. ע"ש.

קלו:

"אשר קידש ידך מבטן"

מי הוא הידיד

כמה פירושים נאמרו כאן בראשונים, לבאר מיהו ואיזה הוא הידיד האמור בלשון הברכה. ברש"י כתב, שהידיד הוא יצחק אבינו ע"ה. וז"ל בביאור הברכה: "אשר קידש ידך מבטן - יצחק קרי ידיד על שם 'אשר אהבת' (כלומר, כשאומר הקדוש ברוך הוא לאברהם 'אשר אהבת' וכוונתו על יצחק, הרי זה כאילו אומר 'וכשם שאתה אהבת, גם אני אהבתי אותך', יחא"צ). מבטן - דקודם שנולד נתקדש למצוה זו, דכתיב 'אבל שרה אשתך וגו'... והקיימותי את בריתי אתו'. היינו מילה. בשארו - בבשרו, שם חוק - של מילה, וצאצאיו אחריו, חתם באות ברית קודש. צוה להציל ירירות שארנו משחת - מגיהנם, דכתיב 'גם את בדם בריתך שילחתי אסירך מבור אין מים בו'. ע"כ.

ובתוספות (ד"ה ידיד מבטן) פירשו שהידיד הוא אברהם אבינו ע"ה. וז"ל: "אומר רבנו תם, ידידך הוא אברהם שנקרא ידיד, שנאמר 'מה לידידי בביתי', כדרשינן במנחות (ג.): ושלוש האבות נזכרים. חוק בשארו שם הוא יצחק, וצאצאיו חתם באות ברית קודש הוא יעקב. וצאצאיו הוא ובניו (כלומר, דקשה לר"ת מש"כ 'צאצאיו' לשון רבים, והלא רק צאצא האחד יעקב, הוא לבדו נחשב זרעו של יצחק, שאותו חתם הקדוש ברוך הוא באות ברית

שהוא הקץ, ולא ימצאו, אלא מאז ומעולם לא מצאו ולא ידעו את קץ הגאולה.

ותירץ: "וי"ל דעמוס בפני הבית מתנבא, דעוד ימים באים שיחרב הבית, ויארץ הגלות מאוד, עד שישתוממו ישראל ויהיו קרובים להתייאש וישוטטו אם יש אדם ששמע או עיין שום רמז לקץ מהכתובים". וכעין השלמה לדברים, עיין להרמב"ן בספר הגאולה, בו ביאר את הקץ לשיטתו הנרמז בספר דניאל, ובדבריו מבואר שכתב הספר לגלות הקץ, כדי לאמץ ברכים כושלות, יען שכבר כשל כוח הסבל של ישראל וכמעט ונתייאשו.

קמ:

"ואמר רב חסדא אנא לא בעניתי אכלי ירקא ולא בעתירותי אכלי ירקא"

בירור ניצוצות הירק קשה יותר מבירור ניצוצות הבשר

כתב מהר"י אייבשיץ בספר יערו דבש (חלק ב דרוש טז), שהאר"י ז"ל פירש שבכל ארבע יסודות יש ניצוצות קדושה, אבל בדומם הניצוצות יותר עכורות ונוטות לרע יותר מן מה שיש בצומח, ובצומח יותר מן חי, ובחי הוא קרוב למעלת אדם, וזהו מאמר חז"ל (שבת קמ:), לא בעניתי אכלי ירקא דמגרר גריד, ולא בעתירותי, דבאתרא דליעול ירקא ליעול בישרא וכוורי, וכבר תמהו ולעגו על זה, דחז"ל נתנו מקום להיות זולל וסובא רודפים מותרות ותאוות. ולכן פירש האר"י (שעהמ"צ פרשת עקב). כי סכנה גדולה לאכול ירקות עשבי השדה, כי הניצוצות בקרבן הן לרוע, וכאשר יאכלם האדם, יוכל להיות שהן מתעוות נפשו לרוע ח"ו, כאשר קרה ביוחנן כהן גדול שנעשה לסוף צדוקי (ברכות כט), וכן קרה כמה פעמים בבני אדם שהם בחזקת טובים, ובזקנתם סרו מדרך הטוב, והוא באכלם ירקות כאלה אשר ניצוצות בקרבם רעות למאוד ותועות נפשו ח"ו.

אמנם ליודעים כוונת אכילה להוציא יקר מזולל יונעם, שמהפכים בכונתם, הרעה לטובה. וזהו אמרם לא בעניתי, דהיינו עני בדעת של תורה, טרם שלמד כוונת אכילה, לא אכלי ירקא דמגרר גריד, הרצון החלק רע שבקרב ישיב נפשו וימשכנו אחריו בתוהו לא דרך טוב ח"ו, ולא בעתירותי, היינו שהיה עשיר בדעת שלמד חכמות הכוונות, גם כן לא אכל דלמה יתקן וימשיך לנפשו ניצוצות שבירקות שהן עכורות ונוטות לרוע, ליעול בשרא וכוורי, שהם בחלק חי, שמדרגתם גבוהה וקרובים לנפש אדם, ובפרט דגים שיש בהם ניצוצות טובות למאוד, ויותר נח ליתקן.

קלח:

"ישנמטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו. דבר ה' זו הלכת, דבר ה' זה הקץ"

והרי הקץ לא נגלה לאיש

הקשה הגאון רבי יעקב בירדוגו, ריש מתיבתא במכנאס, בספרו קדושת שבת, מה הרבותא שהנביא מתנבא שישוטטו למצוא את דבר ה', דהיינו הקץ, ולא ימצאו, ומשמע שדווקא בגלות לא ימצאו את הקץ, והרי הקץ לא נגלה לאיש מעולם ואפילו יעקב אבינו עליו ה', אמרו חז"ל שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתתם מנו, והקץ הוא מכוסה מכל אדם. ואם כן לאו דווקא באותם ימים שהנביא עמוס מתנבא עליהם, "הנה ימים באים נאום ה' והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'", יבקשו את דבר ה',

שצ"ל צוה הצדי בפתח והוא"ו בצירי. וכתב הר"ד אבודרהם (דצ"ה סע"ד), שהוא לשון בקשה מהקב"ה שיצוה להציל ידידות שארנו משחת, והוא ע"פ מה שאמרו בעירובין (י"ט), דאתי אברהם אבינו ומפיק להו מגהינם, בר מישאל הבא על הנכרית דמשכה ערלתו (ודומה לו שאינו נימול). וכ"כ מרן הבית יוסף ביו"ד (ס"י רסה) ע"פ תשובת הרמב"ם והרד"א הנ"ל. וכ"כ הש"ך (שם סק"ה) שלכן צ"ל צוה הצדי בפתח והוא"ו בצירי. ע"ש. אבל בעל העיטור (הל' מילה דנ"ג ע"א) כתב בשם רב האי גאון, שצ"ל צוה להציל וכו'. הצדי בחיריק. וכ"כ בסידור מהר"ש מגרמיזא (עמוד רפה). וכ"כ בהגהות יעב"ץ כאן, ובשאלת יעב"ץ (ס"י קמז). ע"ש. והמנהג שלנו לומר צוה הצדי בפתח. וכדברי הרמב"ם ומרן הב"י. ועמש"כ בזה בשו"ת יביע אומר חלק ח (ס"י יא אות מ"ו). ודו"ק.

לאסוקי שמעתתא

"האי סיאנא שרי" (קלח:).

האם מותר לחבוש בשבת כובע ששוליו רחבים מטפח

כתב מרן רבינו זי"ע בחזון עובדיה שבת (חלק ה עמ' שכד): "כתב בש"ע הגר"ז (ס"י ש"א סעיף מ"ח ומ"ט) ע"פ דברי הט"ז (ס"ק כז), שלא אסרו כשיש לכובע שוליים של טפח והוא קשה, אלא כשהוא מתכוין בלבושו לאהיל עליו להגן מפני החמה ומפני הגשמים וכדומה, אבל אם אינו מתכוין אלא לכסות ראשו בלבד, אף על פי שממילא נעשה אהל סביבו, אין בכך כלום, לפי שכל אהל שאין לו דפנות תחתיו, אין איסור בעשייתו אלא"כ מתכוין לעשיית אהל. ובמקומות שנהגו להקל בכל ענין אפילו כשהוא מתכוין לאהל אין למחות בידם, שיש להם על מה שיסמוכו, והיינו רש"י שמתיר בכל ענין, דס"ל שלא גזרו בזה משום עשיית אהל, הואיל ונעשה דרך לבישה. ע"כ. וכן פסק בספר שלחן עצי שטים (ס"י ג הבונה והסותר, בהערה).

"וכן נראה בשו"ת פני יהושע (ס"י טז). ע"ש. וכ"כ בערוך השלחן (שם סעיף ק"א). ע"ש. והישועות יעקב (ס"י שטו סק"ג) אתי עלה משום דפסיק רישיה בדרבנן מותר. ובתורת שבת (ס"י שא ס"ק לו), כתב בשם האחרונים, שמותר להניח בראשו כובע גדול, אפילו מתפשט להלן מראשו טפח, מפני שסומכים על פירוש רש"י וסיעתו, שאין האיסור מתורת אהל, אלא גזירה שמא יפול ויביאהו ד' אמות ברה"ד, ומשום שאינו עשוי לצל. וע"ע במשנה ברורה (ס"י שא ס"ק קנב), ובספר אשרי האיש (עמוד ר"ס) כתב, שהטעם שנהגו להקל ללבוש מגבעת אע"פ שיש בשוליה טפח, הוא כמ"ה הט"ז, מפני שאינו מתכוין בלבישתו לצל, אלא לכסות ראשו, והכובעים האלה אין מטרת השוליים שלהם להגן מפני החמה, אלא זוהי צורת הכובע. ע"כ."